KLASIFIKACIJA MATERIJALNIH DOKAZA U KRIVIČNOM PRAVU

Maida Bećirović-Alić

Internacionalni Univerzitet u Novom Pazaru

Novi Pazar, Srbija

maida.becirovic-alic@uninp.edu.rs

Apstrakt

Ukoliko dokaze posmatramo na osnovu prirode odakle potiču možemo napraviti klasifikaciju na materijalne ili stvarne i personalne dokaze. Ukoliko je izvor dokaza predmet ili trag krivičnog dela onda se govori o materijalnom dokazu. Srž dokazivanja čine otkrivanje, izvođenje, proveravanje i ocena dokaza. Autor u radu nastoji napraviti klasifikaciju stvarnih dokaza u cilju predstavljanja osnovnih karakteristika svakog od njih. Cilj rada jeste ukazati na zakonske odredbe na osnovu kojih se vrše sve radnje u vezi sa ovom vrstom dokaza ali i istaći značaj materijalnih dokaza koji zbog tehnologija koje nude velike tehničke mogućnosti analize mogu biti od suštinskog značaja za sam postupak. Treba takođe navesti da se uprkos ogromnom značaju materijalnih dokaza u savremenim krivičnim postupcima, mogu desiti i greške u samom izvođenju ali i radnjama u kojima se oni koriste koje se nikada ne mogu isključiti pa se samim tim i materijalni dokazi ne mogu smatrati apsolutno superiornim. Proces dokazivanja se odvija uvidom u materijalne dokaze, ali su materijalni dokazi i predmet različitih vrsta veštačenja, iz čega se može zaključiti da oni postaju osnovi utvrđivanja činjeničnog stanja u krivičnom postupku.

Ključne riječi: materijalni dokazi, krivični postupak, dokazni postupak

CLASSIFICATION OF MATERIAL EVIDENCE IN CRIMINAL LAW

Abstract

If the evidence are observed on the basis of their source, they can be classified on material and personal evidence. If the source of evidence is the object or trace of the criminal offense, then material evidence is discussed. The core of evidence is the detection, execution, verification, and evaluation of evidence. The author tries to classify the material evidence in order to present the basic characteristics of each of them. The aim of this paper is to indicate the legal provisions on the basis of which all actions are undertaken in connection with this type of evidence, but also to emphasize the importance of material evidence which, due to technologies offering great technical possibilities of analysis, can be essential for the procedure itself. It should also be noted that in spite of the enormous importance of material evidence in contemporary criminal proceedings, errors in the execution itself can occur, but also the actions in which they are used which can never be excluded, and therefore the material evidence can not be considered as absolutely superior. The process of proofing is carried out by insight into material evidence, but material evidence is the subject of various types of expertise, from which it can be concluded that they become the basis for determining the facts of the criminal proceedings.

Keywords: material evidence, criminal proceedings, evidence procedure

UVODNE NAPOMENE

Objektivni delovi stvarnosti koji predstavljaju tragove ili predmete krivičnog dela ili na drugi način utiču na utvrđivanje činjeničnog stanja u krivičnom postupku, jesu materijalni dokazi. Preduzimanjem radnji dokazivanja, organ koji vodi postupak dolazi do dokaza. Kombinovanjem različitih radnji kao što su pretres i privremeno oduzimanje predmeta se obezbeđuju materijalni dokazi, međutim i same stranke odnosno zainteresovana lica u postupku mogu podneti sudu materijalne dokaze za koje smatraju da su od značaja za postupak. Materijalni dokazi se još obezbeđuju uviđajem, uzimanjem uzoraka kao i proverom računa i sumnjivih transakcija.” Samo dokazivanje se ostvaruje uvidom u materijalne dokaze, ali ti dokazi pored toga mogu biti predmet i drugih radnji dokazivanja, a pre svega veštačenja.“ (Škulić, 2012: 275)

UVIDAJ

Uviđaj je parnična radnja određenog suda koja se sastoji u neposrednom posmatranju i istraživanju određenih svojstava osoba ili stvari radi utvrđivanja istinitosti navoda koji su predmet dokazivanja (Triva, Belajec i Dika, 1997: 253)

Uviđajna radnja kojom se važne činjenice vezane za mesto izvršenja krivičnog dela prikupljaju neposrednim opažanjem. Cilj uviđaja je otkrivanje i prikupljanje materijalnih dokaza ili indicija o postojanju i vrst krivičnog dela, koje mogu poslužiti pronalaženju i identifikaciji učinilaca dela ili o tome da se te činjenice razjasne ili da tragovi i posledice krivičnog dela ili proveriti istinitost drugih dokaza. Njega se može definirati kao niz taktičkotehničkih mjera koje se provode na mestu događaja. Kao rezultat uviđaja istražni sudija ili policijski stručnjaci sastavljaju zapisnik o uviđaju koji služi kao dokaz o izvršenom uviđaju kojim se beleže najvažnije činjenice kako bi se mogle obraditi, a celokupna radnja umišljaja podvrci analizi. Obično, uz zapisnik o uviđaju, izrađuje se i skica mjesta događaja i foto-elaborat o uviđaju. Svaki uviđaj se sastoji od statičnog i dinamičnog dijela, iako se ova dva načina pregleda mjesta događaja međusobno preklapaju. Uviđaj, u pravilu, provodi parnični sud i tada se uviđaj ispoljava kao neposredno izvođenje dokaza. Međutim, uviđaj se često provodi primenom posredne metode izvođenja dokaza u kojim situacijama određeni predmet zapaža jedan sud (sudija koji postupuje zamolbenim putem ili predsednik veća parničnog suda), a njegovu dokaznu snagu ocjenjuje drugi sud. Za ovo dokazno sredstvo nije od odlučnog značaja da predmet ispitivanja opaža neposredno sud koji odlučuje u sporu (kao što to pogrešno formuliše naš Zakon o parničnom postupku u odredbi čl. 130.), već je od odlučnog značaja da pravosudni organ koji sprovodi uviđaj (u određenim slučajevima to može biti i neki drugi organ različit od suda), svojim osetilima opaža objekt ispitivanja. Uviđaj se provodi da bi se utvrdila važna svojstva nekog predmeta ili da se ispituju tragovi koji upućuju na postojanje drugih relevantnih činjenica.

Predmet uviđaja mogu biti i tzv. obaveštajne stvari (kao npr. spomenici, granični znakovi, međaši i si.), odnosno stvari koje su strankama služile u njihovom

pravnom saobraćaju. Zakon ne sadrži odredbe o dužnosti stranaka ili trećih lica da dozvole da se na njihovom telu vrše određena ispitivanja (npr. ispitivanje krvi u sporovima koji se tiču paternitetskih odnosa) i, u svakom slučaju, ovakva ispitivanja nije moguće sprovesti ako osoba na čijem bi se telu takva ispitivanje trebala sprovesti na to svojevolumno ne pristane. U toku postupka pred sudom, uviđaj se u pravilu provodi na glavnoj raspravi. Ako predmet uviđaja iz određenih razloga nije moguće doneti u sud ili bi njegovo donošenje prouzrokovalo znatne troškove, a sud je uverenja da nije neophodno neposredno opažanje svih članova veća, može ovlastiti predsednika veća da sam izvrši uviđaj izvan suda, te da se rezultat izvođenja dokaza koristi posrednim putem. Na ovaj način, elementi neposrednosti promatranja, gube od svog primarnog značaja obzirom da sud koji odlučuje o dokaznoj vrednosti dokaznog sredstva ne dolazi u direktan kontakt s predmetom ispitivanja. (Hamzabegović, 2013:119)

U prvom delu uviđaja prevladava statični način pregleda bez micanja predmeta. U statičnom delu uviđaja potrebno je preduzeti sledeće radnje:

- osiguranje mjesta događaja,
- opis mjesta događaja i obeležavanje tragova,
- fotografisanje i video zapis,
- izrada skice mjesta događaja u merilu.

U dinamičkom delu uviđaja prvi put se pomiču predmeti i tragovi i to ovim redom:

- prikupljanje fizičkih, hemijskih i bioloških tragova s mjesta događaja, njihovo pakovanje, označavanje i priprema za transport u sudsko-medicinsku laboratoriju;

- zapisivanje važnih činjenica koje se nađu prilikom okretanja predmeta ili pregledom tela. Svaki uviđaj trebao bi početi osiguravanjem mesta događaja. Potrebno je odrediti službenu osobu za označavanje mjesta događaja, s ciljem kontrole ulaska drugih osoba. Vođa tima za uviđaj dolazi na mesto događaja i, ništa ne dirajući ("s rukama u džepovima") opisuje mesto događaja: datum, vreme, vremenske prilike, prisutne, međusobne udaljenosti predmeta. (Aćimović, 1998:22)

Dobar zapisnik o uviđaju treba odgovoriti na pitanja: ko, što, gde, kada, zašto i kako? Nakon ovog opisa vođa tima imenuje osobu koja će sakupljati tragove, fotografisati tragove i uzimati otiske prstiju i si.. Fotografisanjem i video zapisom treba zabeležiti poziciju tragova i predmeta i njihov međusobni odnos na mestu događaja. Opšte pravilo fotografisanja treba biti da se slike rade od opštih kadrova prema specifičnim kako bi se izbegla zbrka, a svi predmeti i dokazi moraju biti označeni specifičnim oznakama i brojevima koji se daju prilikom uviđaja. Skica mesta događaja radi se pre pomicanja i uzimanja tragova, određuju se strane sveta na mestu događaja, a predmeti se lociraju na skici merenjem udaljenosti od fiksne merne tačke i njihovih međusobnih udaljenosti.

Uviđaj je radnja dokazivanja koja se sastoji od neposrednog opažanja promena na licu mesta krivičnog događaja koje preduzima ovlašćeni organ, tj. uviđaj je sistem intelektualnih, realnih i instrumentalnih delatnosti koje se primenjuju na osnovu odredbi Zakonika o krivičnom postupku uz primenu kriminalističko-tehičkih i taktičkih metoda i sredstava koji su usmereni na pronalaženje, obezbeđivanje od uništenja i fiksiranje kriminalističkih i pravno relevantnih materijalnih informacija

(predmeta, tragova krivičnog dela, situacije nastale krivičnim događajem) za potrebe eventualnog krivičnog postupka. (Ilić, 2010: 101)

Organ postupka preduzima neposredno opažanje određene činjenice u postupku radi njenog utvrđivanja (stvaranje uverenja o postojanju ili nepostojanju neke činjenice u postupku) ili razjašnjavanja (otklanjanje nejasnoća u vezi s postojanjem ili nepostojanjem određene činjenice). Prema vremenu vršenja uviđaja, razlikuju se istražni uviđaj, koji vrše: organ unutrašnjih poslova, javni tužilac ili istražni sudija u pretkrivičnom postupku, i raspravni uviđaj koji sprovodi sud na glavnom pretresu. Uviđaju mogu prisustvovati tužilac, oštećeni, okrivljeni i branilac, a organ postupka koje vrši uviđaj je u obavezi da ih obavesti o vremenu i mestu obavljanja uviđaja. Na uviđaj može biti pozvan i veštak, pod uslovom da njegovo prisustvo ima značaja za davanje nalaza i mišljenja. Organ koji vrši uviđaj ima obavezu da o izvršenom uviđaju sastavi zapisnik. U zapisnik se unose podaci o toku i sadržaju preduzetih radnji, podaci koji su značajni s obzirom na prirodu takve radnje, a ukoliko su načinjene skice, cteži, filmski snimci, fotografije, to se obavezno navodi u zapisniku i priključuje mu se. Predmet uviđaja može biti lice, stvar i mesto.

1.2. Uviđaj lica

Uviđaj lica, kao posebna vrsta uviđaja, predstavlja pregled okrivljenog i drugih lica. Pomoću uviđaja lica se utvrđuju neke osobine lica ili pronalaze tragovi krivičnog dela, za čije preduzimanje nije potrebno posebno stručno znanje, već je dovoljno lično iskustvo lica koje tu radnju preduzima. Tragovi koji su nađeni na osnovu pregleda kasnije mogu poslužiti kao predmet veštačenja.

Cilj telesnog pregleda je da se organ postupka neposrednim opažanjem uveri da li na okrivljenom ili drugom licu ima tragova krivičnih dela, odnosno da li postoje neke osobine tela (pokret, stas i sl.) koje mogu biti indicija za utvrđivanje pravno relevantnih činjenica.

Uviđaj okrivljenog može se preduzeti i bez njegovog pristanka ako je potrebno da se utvrde činjenice koje su važne za postupak. Uviđaj drugih lica, koji se takođe može preduzeti bez njihovog pristanka, moguće je samo ako se na njihovom telu nalazi određeni trag ili posledica krivičnog dela. Kada se preduzima uviđaj okrivljenog ili nekog drugog lica po zakonskim uslovima se mogu uzeti uzorci biološkog porekla radi analize i uzorci za forenzičko-genetičku, o kojima će kasnije biti reči.

1.3. Uviđaj stvari

Predmet uviđaja mogu da budu pokretne i nepokretne stvari, koje se nalaze u posedu okrivljenog ili nekog drugog lica. Nije potrebno da okrivljeni ili neko drugo lice bude vlasnik tih stvari, ili da ima kakvo drugo stvarno pravo nad tim stvarima, dovoljno je da stvari budu u njihovom posedu. Uviđaj stvari se može odnositi i na leš, pod uslovom da postoji sumnja da je smrt neposredna ili posredna posledica krivičnog dela ili je u trenutku smrti lice bilo lišeno slobode ili je nepoznat identitet leša. U

postupku vršenja ove vrste uviđaja obaveza je svakog da organu postupka omogući pristup stvarima i pruži obaveštenja, a u slučaju ispunjenosti uslova predviđenih za privremeno oduzimanje predmeta uopšte, pokretne stvari se, za potrebe uviđaja, mogu privremeno oduzeti. U slučaju da je radi preduzimanja uviđaja potrebno ući u zgrade, stanove i druge prostorije, po pravilu je neophodno obezbediti naredbu suda za to, s tim da se pod uslovom ispunjenja pretpostavki iz člana 158. ulazak u prostoriju može izvršiti i bez naredbe suda (član 135. St. 1-3). (Bejatović, 2014: 295)

1.4. Uviđaj mesta

Uviđaj mesta se vrši ne mestu na kom je nastupila posledica krivičnog dela, zatim na mestu na kom je učinilac preduzeo radnju krivičnog dela, kao i na svakom drugom mestu na kom se mogu pronaći predmeti i tragovi krivičnog dela. Zakonom je predviđena mogućnost zadržavanja lica koje je zatečeno na mestu uviđaja ako postoji verovatnoća da se njihovo ispitivanje kasnije ne bi moglo izvršiti ili bi se izvršilo uz poteškoće. Njihovo zadržavanje može narediti organ postupka. Uviđaju mogu prisustvovati ovlašćeni tužilac, oštećeni, okrivljeni i njegov branilac, i to kako istražnom, tako i raspravom uviđaju. Da bi navedena lica mogla da iskoriste zakonom predviđeno pravo da prisustvuju uviđaju, predviđena je obaveza za organa krivičnog postupka da ih obavesti o vremenu i mestu njenog sprovođenja, izuzev ako postoji opasnost od odlaganja. Posebno je predviđena mogućnost prisustvovanja uviđaju okrivljenog koji se nalazi u pritvoru i nema branioca, a uviđaj se vrši van sedišta suda. U tom slučaju, krivični sud će posebnom odlukom rešiti pitanje eventualnog prisustva okrivljenog vršenju uviđaja. Ako navedena lica, koristeći zakonsko pravo, prisustvuju uviđaju, ona imaju pravo da budu aktivna, tj. da stavljaju konkretne predloge, da traže određena objašnjenja, kao i da zahtevaju da se unesu u zapisnik određeni činjenični podaci i njihove eventualne primedbe na rad organa krivičnog postupka. (Đurđić, 2014: 315)

1.5. Dokazna vrednost uviđaja

Dokazna vrednost uviđaja zavisi od vrste uviđaja (da li je reč o istražnom ili raspravnom uviđaju), odnosno od toga ko ga vrši (da li je to sudsko veće koje donosi odluku o krivičnoj stvari ili ne). U slučaju kada uviđaj na glavnom pretresu vrši sudsko veće koje donosi odluku o samoj krivičnoj stvari, on ima najveću dokaznu vrednost, zato što su se sudije koje treba da reše krivičnu stvar svojim čulnim organima neposredno uverile o postojanju ili nepostojanju određene važne činjenice. Kada se vrši istražni uviđaj, tj. kada uviđaj vrši javni tužilac, policija ili član sudskog veća onda se o rezultatima vršenja uviđaja prilikom presuđenja krivične stvari saznaje putem zapsisnika o vršenju uviđaja i on ima manju dokaznu vrednost od vršenja raspravnog uviđaja. Međutim, ne može se ispostaviti činjenica koja utiče na njegovu dokaznu vrednost - razvitak moderne tehnike optičkog registrovanja činjenica putem fotografije i filma omogućio je da se činjenice utvrđene uviđajem u nekoj ranijoj fazi postupka (van glavnog pretresa) ne samo zapisnički već i tehnički registruju na takav način da reprodukcija tehničkog snimka pred raspravnim sudom daje tom sudu gotovo

tako vernu sliku predmeta uviđaja kao da je sam raspravni sud sproveo uviđaj. Rezultati koji su pribavljeni uviđajem imaju veću dokaznu vrednost od onih koji su pribavljeni drugim dokaznim radnjama (npr. saslušanje svedoka) zato što se njime postiže objektivna procena situacije na licu mesta, istražuje i fiksira materijalno činjenično stanje.

REKONSTRUKCIJA DOGAĐAJA

U okviru uviđaja, kao njegov sastavni deo ili kao dopuna uviđaja ili način proveravanja ostalih radnji dokazivanja, može biti izvršena rekonstrukcija događaja. Rekonstrukcija se sastoji u proveravanju izvedenih dokaza ili utvrđivanju činjenica koje su od značaja za razjašnjenje stvari koja se vrši tako što će se ponoviti radnje ili situacije u uslovima pod kojima se prema izvedenim dokazima događaj odigrao. Rekonstrukcija se, po pravilu, vrši na mestu gde se događaj zbio, a obavlja se tako da se, po mogućnosti, izvede celi događaj onako kako sledi iz saslušanja osumnjičenog, odnosno optuženog, iskaza svedoka i veštaka i drugih dokaza (uviđajne dokumentacije skica i fotografija), kao i činjenica koje je organ utvrdio vlastitim opažanjem. Pri tome se upotrebljavaju ista ili (ako je to nemoguće) slična materijalna sredstva koja su upotrebljena kod stvarnog događaja i obezbeđuje učešće subjekata koji su opazili krivični događaj ili učestvovali u njemu. Rekonstrukciju određuje organ koji vodi postupak. Sama po sebi, rekonstrukcija nije dokazno sredstvo, već metod provjere dokaza koji se vrše preko uviđaja. Ona zbog toga ima više veze sa ocjenom dokaza nego sa pitanjem dokaznih sredstava. (Ristić i Ristić, 1995: 21) Za izvođenje rekonstrukcije važe pravila propisana za vršenje uviđaja. Međutim, rekonstrukcija se ne smije vršiti na način kojim se vrijeđa javni red i moral ili se dovodi u opasnost život ili zdravlje ljudi.

Prilikom obavljanja rekonstrukcije događaja moraju se poštovati ljudska prava i voditi računa o eventualnoj materijalnoj šteti. Takođe, u okviru rekonstrukcije mogu se, po potrebi, ponovo izvesti pojedini dokazi pri čemu važe odredbe zavisno od faze postupka. Osim toga, uviđaj i rekonstrukcija događaja se razlikuju i po tome što se, za razliku od zapisnika o uviđaju, u zapisnik o rekonstrukciji mogu unositi izjave svjedoka ili veštaka. Kriminalistički eksperiment predstavlja svjesno, plansko i i višekratno variranje novih okolnosti prilikom njihovog uviđaja u sporni činjenični sklop ispitivanog krivičnog događaja kako bi se utvrdili uslovi, uzroci i mehanizam razvoja krivičnog događaja kako bi se utvrdili uslovi, uzroci i mehanizam razvoja krivičnog događaja kao i zakonomernosti nastanka posledicama i tragova s ciljem provere postojećih i pribavljnja novih dokaza. (Ristić i Ristić, 1995:12) Dokazna vrednost rekonstrukcije i kriminalističkog eksperimenta: načelno može se prihvatiti dokazna vrijednost dobijenih rezultata ako je:

a) ustanovljeno da su uslovi u kojima je obavljena rekonstrukcija ili su sprovedeni

eksperimenti, , međusobno slični sa uslovima u kojima se ispitivani događaj odigrao;

b) pri ponavljanju rekonstrukcije i eksperimenta dobijen je jednoznačni rezultat;

c) isključena mogućnost slučajnog postizanja dobijenih rezultata

Da se utvrdi način izvršenja dela, kada se to nije moglo postići samo objektivnim istraživanjem na mestu događaja, prilikom vršenja uviđaja, pa je radi ostvarenja te svrhe potrebno i učešće svih aktera krivičnog dela;

- Da se potvrdi odbrana okrivljenog ili da se proverí i dokumentuje tačnost njegovog priznanja;
- Da se proverí tačnost iskaza oštećenog i svedoka u pogledu okolnosti vezanih za mesto izvršenja krivičnog dela, kao i za mesto događaja uopšte. Često se u praksi utvrđuje da li su svi svedoci sa mesta na kome su se nalazili, ili za koje tvrde da su a njemu u vreme izvršenja dela (nastupanja događaja) bili, objektivno mogli, s obzirom na udaljenost, vremenske prilike, doba dana ili noći, i sl., da nešto vide ili čuju, te koliko su a kvalitetan način mogli bilo šta opaze u datoj situaciji;
- Da se provere nalaz i mišljenje veštaka, ili da se veštaku obezbede povoljni (pre svega potrebni) uslovi za vršenje veštačenja. (Aleksić i Škulić, 2007: 74)

Pripreme za rekonstrukciju događaja se odnose na:

- Određivanje mesta i vremena rekonstrukcije;
- Lica koja će vršiti rekonstrukciju;
- Lica koja će učestvovati u rekonstrukciji;
- Obim rekonstrukcije i sredstva i sredstva koja će biti upotrebljena;
- Metod sprovođenja rekonstrukcije i način fiksiranja.

Do rekonstrukcije događaja doći će kad su prilikom uviđaja učinjeni određeni propusti, odnosno kad treba proveriti podatke sadržane u iskazu okrivljenog i svedoka. Ako su u iskazima pojedinih svedoka ili okrivljenih radnje ili situacije različito prikazane, onda će se rekonstrukcija događaja, po pravilu, posebno izvršiti sa svakim od njih.

Kao i o svim drugim istražnim radnjama (radnjama dokazivanja), i o rekonstrukciji događaja se piše zapisnik. Uz opšte elemente koje moraju da sadrže svi zapisnici ove vrste, zapisničko dokumentovanje rekonstrukcije treba da uvaži svu njenu složenost i isprepletanost posebnih zakonskih i kriminalističkih pravila koji se tiču procesnih i kriminalističkih radnji koje se realizuju tokom njenog vršenja (uzimanje iskaza od okrivljenog, svedoka i veštaka, i njihovo aktivno učešće u izazivanju i objašnjenju stanja i promena na mestu gde se događaj prethodno odigrao). Kriminalističko-tehnička pomoć pri vršenju rekonstrukcije se ogleda u značajnoj ulozi kriminalističkog tehničara, koji ovu radnju dokumentuje fotografisanjem, odnosno ton-filmskim snimanjem. (Žarković, 2012: 257)

ISPRAVE

Pod ispravom u građanskopravnom smislu podrazumeva se svaki predmet na kome je pismom zabilježena neka misao i one spadaju u stvarna dokazna sredstva. Za definisani pojam isprave, nebitno je na kakvom je materijalu pisana, čime je pisana, na kojem je jeziku pisana, kojom vrstom pisma je napisana.

Procesno pravo ne sadrži odredbe kojima bi se ograničavala mogućnost upotrebe isprava u svrhu dokazivanja. Međutim, određene činjenice su takve po svojoj prirodi da se mogu dokazivati samo ispravama, npr. ugovor o prorogaciji, ugovor o izabranom sudu i si. U nekim drugim situacijama sud je dužan da se, u slučaju postojanja određene isprave o bitnim okolnostima u svrhu dokazivanja, osloni samo na tu ispravu. Kad se tiče nekih posebnih vrsta isprava, procesno pravo ograničava ovlašćenja suda da prema pravilima o slobodnoj oceni dokaza ocenjuje ispravu obzirom da sam zakon unapred određuje njenu dokaznu vrednost. (Poznić, 1998: 254)

Osnovna i opšte usvojena podela isprava je na javne i privatne. Pod javnim ispravama podrazumevaju se sve one koje je u propisanom obliku izdao državni organ u granicama svoje nadležnosti, te isto tako isprave koje je u takvom obliku izdala organizacija ili ustanova sa javnim ovlašćenjima koja su joj zakonom poverena ili odlukom opštinskog veća koja se temelji na zakonu. Da bi neka isprava imala karakter javne isprave treba da ispunjava sledeća tri uslova:

- a) da je izdana od ovlašćenog organa;
- b) da je izdana u propisanoj formi;
- c) da je izdana iz okvira nadležnosti izdavača.

Ako određena isprava ne poseduje neku od ovih osobina onda ona nema karakter javne isprave. Sve isprave koje posvedočuju neke činjenice nemaju značaj javnih isprava, već samo one za koje je organ koji ju izdao nadležan. S druge strane, privatne isprave su sve one koje nemaju karakter javnih, dakle ne samo one koje izdaju fizičke osobe.

Isprave se dele i na domaće i inostrane a ova podela se vrši s obzirom na mesto izdavanja ili izdavača. S aspekta procesnog prava ovo razlikovanje je bitno imajući u vidu dokaznu vrednost inostranih javnih isprava.

Dispozitivne ili konstitutivne su opet one isprave kojima se neposredno zasnivaju, menjaju ili ukidaju pravni odnosi, i to nezavisno od toga da li je za postizanje pravnog učinka pismena forma propisana zakonom ili su taj oblik odabrale same stranke. (Poznić, 1998: 254)

Pravilo o dokaznoj snazi javnih isprava sadrži u sebi dve presumpcije i to: prvo; da je isprava autentična, odnosno da je ispravu izdao organ koji je na ispravi označen kao izdavač, i drugo; da je sadržaj isprave, ako je izdat u granicama nadležnosti izdavača, istinit. Sud ima mogućnost da utvrđuje autentičnost isprave i u tom smislu može zatražiti da se u pogledu verodostojnosti isprave izjasni organ koji ju je izdao, a njenu autentičnost može ispitivati i drugim dokaznim sredstvima. Ako sud zauzme stajalište da se radi o ispravi čija je autentičnost potvrđena ili se ne dovodi u sumnju njena ispravnost, u tom slučaju sud je vezan za zakonsku presumpciju o istinitosti sadržaja isprave. Samo pravilo o dokaznoj snazi javnih isprava predstavlja *presumptio iuris tantum*, zbog čega je dopušteno dokazivati da su u javnoj ispravi neistinito

utvrđene činjenice ili da je isprava nepravilno i neistinito sastavljena. (Hamzabegović, 2013: 185)

Pod edicijom isprava podrazumevamo postupak pribavljanja isprava radi dokazivanja pred sudom. Odredbe koje regulišu ovaj postupak su različitog karaktera s obzirom na činjenicu da li se isprava nalazi kod stranke koja se na nju poziva, kod suprotne strane, kod nekog trećeg te osobito ako je taj treći neki od državnih organa, ustanova ili organizacija koje obavljaju poslove iz domena javnih ovlašćenja.

Ako se u toku postupka stranka na ispravu poziva radi dokazivanja nekih svojih navoda, sama je dužna ispravu podneti, ali ako to ne učini onda se izlaže riziku da ne uspe dokazati istinitost navoda na kojima temelji svoj zahtev u postupku. Kad se isprava nalazi kod protivnika stranke koja se na ispravu poziva, u tom slučaju se primjenjuju opća pravila o dužnosti stranaka da svojim ponašanjem u postupku sa svoje strane doprinesu razjašnjenju činjeničnog stanja koje bi vodilo okončanju postupka. Zakon izričito ne tretira dužnost protivne strane koja se na ispravu poziva da tu ispravu podnese sudu radi izvođenja dokaza. Zaključak o obavezi podnošenja isprava, posrednim putem se temelji na odredbama Zakona o parničnom postupku koji ovlašćuje sud da protivnika pozove na podnošenje isprave, te koji predviđa posebne pretpostavke čije postojanje ovlašćuje protivnu stranu da ispravu ne podnese (iz koje odredbe tumačenjem izvodimo zaključak da u ostalim slučajevima ispravu mora podneti). (Triva, Belajec i Dika, 1997: 424)

U našem pravu postoje dve definicije isprave. Jedna definicija je data u Krivičnom Zakoniku Republike Srbije koja glasi: „Isprava je svaki predmet koji je podoban ili određen da služi kao dokaz kakve činjenice koja ima značaj za pravne odnose, kao i računarski podatak“ (čl. 112 st. 26). Druga definicija data je u Zakoniku o krivičnom postupku: „Isprava je svaki predmet ili računarski podatak koji je podoban ili određen da služi kao dokaz činjenice koja se utvrđuje u postupku“ (čl. 2 st. 1 tač. 26). Zbog postojanja dveju različitih definicija otežava se pravilna primena prava.

Pod pojmom isprave u užem smislu podrazumeva se pismena isprava izdata od strane pojedinca ili nekog pravnog lica koja sadrži neku izjavu od značaja za pravne odnose. Ovako shvaćena isprava može u sebi sadržavati: činjenice koje ulaze u biće ili corpus delicti jednog krivičnog dela (npr. uvredljivo pismo), i u ovom slučaju isprava se javlja kao predmet na kojem je ili pomoću kojeg je izvršeno jedno krivično delo, dakle kao predmet uviđaja; veštakovo mišljenje; priznanje okrivljenog; izjavu svedoka ili činjenice iz kojih se može izvesti zaključak da jedno krivično delo postoji, ili da je izvesno lice učinilac jednog krivičnog dela. U ovom slučaju isprava se po svom sadržaju javlja kao indicija ili osnov podozrenja. (Marković, 1921: 358)

U širem smislu, pod ispravom se podrazumevaju sve stvari koje su materijalne prirode, predmeti koje je čovek izradio i pismena koja su sačinjena od čoveka koji u uslovima krivičnog postupka doprinose rasvetljavanju raznih činjenica i okolnosti u krivičnoj stvari i njenom rešenju.

Postoje različite vrste isprava: pismene isprave (javne i privatne), stvari materijalne prirode i predmeti izrađeni od čoveka (sredstvo izvršenja kojim je izvršeno krivično delo, objekat krivičnog dela i tragovi izvršenja krivičnog dela), kao i računarski podaci (elektronski zapisi).

Dokazivanje ispravom vrši se čitanjem, čulnim opažanjem – gledanjem ili slušanjem, ili uvidom u sadržaj isprave na drugi način (čl. 138 st. 1). Kad pribavi ispravu, organ postupka je dužan da u zapisnik unese sadržaj isprave i da napravi njenu kopiju, a u slučaju potrebe dužan je da original vrati podnosiocu. (Đurđić, 2014: 319)

Isprave se pribavljaju po službenoj dužnosti ili na predlog stranaka, a pribavlja ih organ postupka ili podnose stranke, po pravilu, u originalu (čl. 139 st.1). Izraz da se isprave pribavljaju ili predaju „u originalu“ odnosi se na pismene isprave, zvučne ili optičke snimke i elektronske zapise, jer se njihov sadržaj može saznati i iz njihovih kopija, dok se drugi predmeti koji mogu poslužiti kao dokaz, kao što su npr. sredstva izvršenja krivičnog dela, ne mogu kopirati i tako poslužiti kao dokaz. U slučaju kad se original isprave uništi, nestane ili ga nije moguće pribaviti, može se pribaviti kopija isprave (čl. 139 st. 2), razume se ako je to moguće i ako kopija postoji. (Đurđić, 2014: 319) Zakonom su određena dva načina pribavljanja predmeta, dok se u teoriji krivičnog procesnog prava smatraju sledeće radnje: uviđaj, pretresanje stana i lica i privremeno oduzimanje predmeta.

UZIMANJE UZORAKA

Uzimanje uzoraka je radnja dokazivanja, čiji rezultati služe za biološka veštačenja i za kriminalističku registraciju i identifikaciju u cilju utvrđivanja identiteta ili grupne pripadnosti. U našem Zakoniku o krivičnom postupku određene su tri vrste uzimanja uzoraka: biometrijskih, biološkog porekla i za forenzičko-genetičku analizu.

4.1. Uzimanje biometrijskih uzoraka

Da bi se utvrdile činjenice koje su neophodne za postupak, od osumnjičenog, kao i od oštećenog ili drugog lica zatečenog na mestu krivičnog dela, i bez prestanka se mogu uzeti uzorci koji služe za forenzičku registraciju (lični podaci ili lični opis) i identifikaciju lica (otisci papilarnih linija i delova tela, bukalni bris). Uzimanje uzoraka poverava se stručnim licima koje poseduje stručno znanje u odgovarajućoj oblasti i ono nema svojstvo veštaka u krivičnom postupku.

4.2. Uzimanje uzoraka biološkog porekla

Radi analize i utvrđivanja činjenica u postupku od okrivljenog se mogu uzeti uzorci biološkog porekla i prema njemu preduzeti neophodne medicinske radnje. Uzeti uzorci služe za DNK analizu i za utvrđivanje grupne pripadnosti.

Od okrivljenog se mogu uzeti biološki uzorci i preduzeti medicinske intervencije, čak i protiv njegove volje, izuzev ako bi zbog toga nastupila kakva ozbiljna šteta po njegovo zdravlje. Kad je potrebno utvrditi postojanje traga ili posledice krivičnog dela na drugom licu takođe se mogu uzeti biološki uzorci i preduzeti druge medicinske radnje. Do ovog saznanja može se doći prilikom vršenja uviđaja lica (čl. 134 st. 2, ZKP).

Javni tužilac ili sud u vidu naredbe donosi odluku o uzimanju uzoraka biološkog porekla i medicinske radnje, a preduzimanje o radnji poverava se zdravstvenim radnicima (čl. 141 st. 4, ZKP).

4.3. Uzimanje uzoraka za forenzičko-genetičku analizu

Uzorci za forenzičko-genetičku analizu su tragovi biološkog porekla koji služe za utvrđivanje DNK otiska. Zakonik predviđa dva slučaja u kojima je dopušteno uzimanje uzoraka za forenzičko-genetičku analizu. To su: radi otkrivanja učinioca krivičnog dela ili utvrđivanja drugih važnih činjenica i uzimanje uzoraka od osuđenog lica radi registracije. (Bejatović, 2014: 333)

Uzimanje uzoraka radi otkrivanja učinioca krivičnog dela ili utvrđivanja drugih činjenica u postupku može narediti sud ili javni tužilac.

Uzorci se uzimaju u predistražnom postupku i na glavnom pretresu, i to: sa mesta izvršenja krivičnog dela i drugog mesta na kojem se nalaze tragovi krivičnog dela; od okrivljenog i oštećenog, i bez njihovog pristana, izuzev ako bi nastupila kakva šteta po njegovo zdravlje; od drugih lica ako postoji jedna ili više karakteristika koja ih dovodi u vezi sa krivičnim delom.

Uzimanje uzoraka od osuđenog lica naređuje sud po službenoj dužnosti u odluci o izricanju krivične sankcije.

Prema Zakoniku o krivičnom postupku, uzorci za forenzičko-genetičku analizu se mogu uzeti od: okrivljenog kome je za krivično delo učinjeno sa umišljajem izrečena kazna zatvora preko jedne godine; okrivljenog koji je oglašen krivim za umišljajno krivično delo protiv polne slobode; i lica kome je izrečena mera bezbednosti obaveznog psihijatrijskog lečenja.

PROVERA RAČUNA I SUMNJIVIH TRANSAKCIJA

Dokaznu radnju provera računa i sumnjivih transakcija organ postupka može odrediti da se izvrši ako postoje osnovi sumnje da je osumnjičeni počinio krivično delo za koje je propisana kazna zatvora od četiri godine ili teža kazna, odnosno neko od sledećih krivičnih dela: krivično delo prikazivanje, pribavljanje i posedovanje pornografskog materijala i iskorišćavanje maloletnog lica za pornografiju; pranje novca; trgovina uticajem; primanje i davanje mita, i poseduje račune ili obavlja transakcije. Javni tužilac ili sudija za prethodni postupak naredbom određuje proveru računa ili sumnjivih transakcija prema osumnjičenom koji poseduje račune ili obavlja transakcije. Po sadržini, provera obuhvata pribavljanje podataka, nadzor nad sumnjivim transakcijama i privremeno obustavljenje sumnjive transakcije.

Ako neko osumnjičeno lice poseduje račune, obavlja transakcije ili je izvršilo neko od prethodno navedenih krivičnih dela onda javni tužilac može narediti banci ili drugoj finansijskoj organizaciji da mu u određenom roku dostavi podatke: o računima koje osumnjičeni ima ili kontroliše i sredstvima koja na njima drži, kao i druge podatke iz evidencija koje sup o zakonu dužne da vode banke i druge finansijske organizacije.

Javni tužilac dužan je da donese rešenje o uništenju prikupljenog materijala u sledećim slučajevima: ako ne pokrene krivični postupak u roku od šest meseci od dana kada se upoznao sa prikupljenim podacima o računima i sumnjivim transakcijama osumnjičenog, ako izjavi da protiv osumnjičenog neće zahtevati vođene postupka ili ako smatra da prikupljeni podaci nisu potrebni za vođenje postupka.

Pod uslovom da je neko lice osumnjičeno da je izvršilo neko od prethodno navedenih krivičnih dela i da poseduje račune ili obavlja transakcije javni tužilac može zahtevati od sudije za prethodni postupak nadzor nad sumnjivim transakcijama. Ako sudija za prethodni postupak usvoji zahtev onda određuje nadzor naredbom u kojoj se navode podaci o osumnjičenom, oznaka računa, obaveza banke ili finansijske organizacije da dostavlja periodične izveštaje javnom tužiocu i trajanje nadzora.

Nadzor može trajati najduže tri meseca, a zbog važnih razloga može biti produžen najviše za još tri meseca. Nadzor se obustavlja kad više ne bude zakonskih uslova za primenu nadzora ili kad se prikupe potrebni podaci.

Obaveza je banke ili druge finansijske organizacije da pre svake transakcije obavesti javnog tužioca da će transakcija biti izvršena i da navede rok u kojem će se izvršiti, osim ako u naredbi nije drugačije određeno. Međutim, kad zbog prirode transakcije nije moguće tako postupiti, banka ili druga finansijska organizacija dužna je da javnog tužioca o tome obavesti odmah posle izvršenja transakcije i da navede razloge kašnjenja (član 145. st. 3. i 4). (Bejatović, 2014: 335)

Sudija za prethodni postupak naredbom može narediti banci ili drugoj finansijskoj organizaciji da privremeno obustavi izvršenje sumnjive transakcije. Ako se naredi privremena obustava transakcije, sredstva koja su predmet te transakcije privremeno se oduzimaju odlukom suda.

Mera privremenog obustavljanja sumnjive transakcije može trajati najduže 72 časa, a po naredbi se može produžiti najviše za još 48 časova akotranje mere obuhvata i neradne dane (čl. 146 st. 2, ZKP).

PRIVREMENO ODUZIMANJE PREDMETA

Privremeno se mogu oduzeti svi oni predmeti koji po različitim osnovama imaju veze sa krivičnim delom i mogu poslužiti kao dokazi u krivičnom postupku. To su predmeti koji su upotrebljeni ili namenjeni za izvršenje krivičnog dela, kao i predmeti koji su dobijeni kao nagrada za izvršeno krivično delo. (Krivokapić, 1997: 259) Ova radnja može se izvoditi uporedo sa uviđajem ili sa pretresom stana i lica, a može se izvoditi i kao nezavisna procesna radnja. Predmeti koji mogu poslužiti kao izvor materijalnih dokaza u krivičnom postupku moraju se privremeno oduzeti i mora se obezbediti njihovo čuvanje. Za privremeno oduzimanje predmeta potrebna je pismena naredba koju donosi organ postupka – policija, javni tužilac ili sud.

Lice kod koje se nalazi predmet dužno je da organu postupka omogući pristup predmetima, kao i da pruži obaveštenja za njihovu upotrebu i da ih na zahtev organa preda. Ako odbije svoju dužnost onda će biti kažnjen novčanom kaznom.

Postoje lica koja su oslobođena dužnosti izdavanja predmeta. Zbog prava na nesamooptuživanje, te dužnosti je najpre oslobođen okrivljeni. Time je pravo na nesamooptuživanje pored davanja iskaza prošireno i na izdavanje predmeta koji mogu sadržati podatke koji terete okrivljenog. I lica koja bi svojim iskazom odala tajne ili

profesionalnu tajnu oslobođena su dužnosti izdavanja predmeta. Međutim, kad je u pitanju ova druga kategorija lica, sud može na predlog okrivljenog ili njegovog branioca doneti odluku da predaju predmete koji se mogu privremeno oduzeti. (čl. 149 st. 2). (Đurđić, 2014: 325)

Postupak oduzimanja predmeta preduzimanjem neke druge dokazne radnje u toku čijeg izvršenja se mogu oduzeti predmeti, kao što su pretresanje ili uviđaj stvari ili preduzimanjem privremenog oduzimanja predmeta kao samostalne dokazne radnje. Prilikom oduzimanja predmeta sačinjava se zapisnik, u koji se unose bitni podaci o sadržini i toku preduzete radnje, a posebno podaci koji su važni za utvrđivanje istovetnosti predmeta. Nakon toga se predmeti oduzimaju, a licu od koga su predmeti oduzeti, izdaje se potvrda u kojoj predmeti moraju biti precizno opisani, mora se navesti gde su pronađeni, zatim se upisuju podaci o licu od koga se predmeti oduzimaju, kao i svojstvo i potpis lica koje radnju sprovodi.

Kao predmeti koji mogu biti oduzeti mogu se pojaviti različite stvari, zakonodavac posebno stavlja akcenat na spise koje će prilikom oduzimanja nadležni organ da potpiše, a ukoliko to nije moguće, spisi će biti stavljeni i biće zapečaćeni. Vlasnik spisa na omot može staviti i svoj pečat. Kada nadležni organ bude otvarao taj omot mora pozvati vlasnika spisa, koji će prisustvovati otvaranju, a zakonska je obaveza lica koji otvaraju taj spis da vode računa da lica koja nisu ovlašćena ne saznaju sadržinu spisa.

Privremeno oduzeti predmeti se oduzimaju samo privremeno. Dakle, ukoliko ne dođe do pokretanja postupka ili ako je postupak obustavljen tj. ako prestanu razlozi zbog kojih su predmeti privremeno oduzeti, a ne postoje razlozi za njihovo trajno oduzimanje onda će se predmeti vratiti vlasniku, odnosno držaocu.

Ako je privremeno oduzeti predmet neophodno potreban držaocu, on mu se može vratiti i pre prestanka razloga zbog kojeg je oduzet, uz obavezu da ga na zahtev organa postupka donese (čl. 151 st. 2, ZKP).

PRETRESANJE

Pretresanje je radnja dokazivanja (istražna radnja) koja se preduzima prvenstveno s ciljem pronalaženja predmeta, tragova i učinilaca krivičnih dela. Pretresanjem se mogu pronaći i druga lica (npr. žrtve krivičnog dela i nestala lica), i predmeti (predmeti pogodni za napad, samopovređivanje i tajno dogovaranje), kao i leševi, odnosno delovi leševa. (Žarković, 2012: 257)

Ako je verovatno da će se pretresanjem pronaći okrivljeni, tragovi krivičnog dela ili predmeti koji su važni za postupak onda se može preduzeti pretresanje lica ili stana i drugih prostorija. Pretresanje stana i lica mora se obaviti uz puno poštovanje dostojanstva lica čiji se stan pretresa ili lice koje se pretresa, i uz prisustvo punoletnih svedoka.

Pretresanje stana i drugih prostorija ili lica se preduzima na osnovu naredbe suda ili izuzetno bez naredbe, na osnovu zakonskog ovlašćena (čl. 152 st. 2, ZKP).

Prilikom pretresanja privremeno se oduzimaju predmeti i pismene isprave ako su u vezi sa svrhom pretresanja (čl. 153), kao i stvari za koje se na zna čije su, sa kojima se postupa po posebnim zakonskim pravilima u procesnoj teoriji označenim kao postupak sa sumnjivnim stvarima. (Đurđić, 2014: 324)

U slučaju da se prilikom pretresanja nađu predmeti koji nisu u vezi sa krivičnim delom zbog koga je pretresanje preduzeto, ali koji ukazuju na drugo krivično delo za koje goni po službenoj dužnosti, organ postupka je dužan da ih privremeno oduzme i da ih opiše u zapisniku, a o oduzimanju da odmah izda potvrdu držaocu.

Ako javni tužilac nije preduzeo pretresanje, niti je njemu prisustvovao, organ koji je izvršio pretresanje je dužan da ga o tome obavesti. Privremeno oduzeti predmeti služe kao izvori materijalnih dokaza u krivičnom postupku. Ali ako javni tužilac proceni da nema osnova za pokretanje krivičnog postupka ili ako prestanu razlozi zbog kojih su predmeti privremeno oduzeti, a ne postoje razlozi za njihovo trajno oduzimanje, predmeti će se odmah vratiti licu od koga su oduzeti (čl. 153 st. 1 i 2, ZKP).

Pretresanje određuje sud na osnovu obrazloženog zahteva javnog tužioca. Kako zakonodavac predviđa naredba o pretresanju sadrži: naziv suda koji je naredio pretresanje, označenje predmeta pretresanja, razlog pretresanja, naziv organa koji će prduzeti pretresanje i druge podatke koji su od značaja za pretresanje.

Pretresanje se mora započeti najkasnije u roku od osam dana od dana izdavanja naredbe, u suprotnom pretresanje se ne može preduzeti i naredba se vraća sudu.

Naredba o pretresanju stana i lica predaje se, po pravilu, pre početka pretresa licu kod koga, odnosno na kome treba da se izvrši pretresanje, pa se odmah potom ono poziva da dobrovoljno izda lice, odnosno predmete koji se traže. Ako držalac stana dobrovoljno izda lice ili predmete koji se traže, u tom slučaju može izostati pretresanje stana, jer je ovim činom postignuta svrha pretresanja. Organ koji vrši pretresanje dužan je da lice na koje se odnosi naredba o pretresanju pouči i da ima pravo na advokata, odnosno branioca koji može prisustvovati pretresanju. (Đurđić, 2014: 321)

Pre početka pretresanja mora se obezbediti dolazak onih lica čije je prisustvo po zakonu obavezno. Ta lica su: a) sam držalac stana, a ukoliko je on odsutan poziva se neko od punoletnih članova njegovog domaćinstva; b) dva punoletna građana kao svedoci; c) ako držalac stana to zahteva, odnosno i njegov advokat, odnosno branilac.

Prema odredbama ZKP pretresanje se obavlja tokom dana. Tako se postupa po pravilu, ali izuzetno (prema procesnom izuzetku), ako je pretresanje danju započeto, pa nije završeno, ili ako postoje razlozi predviđeni ZKP-om (onda kada se pretresanje može obaviti i bez naredbe), pretresanje se može vršiti i noću, mada takvo pretresanje treba izbegavati iz kriminalističko-taktičkih razloga. (Aleksić i Škulić, 2007: 78)

Ako se prilikom pretresanja naiđe na pretresanja naiđe na zaključane prostorije, dopušteno je da se otvore silom ukoliko njihov držalac odbija da ih dobrovoljno otvori ili ako nije prisutan. Prilikom takvog otvaranja izbegavaju se nepotrebna oštećenja.

O svakom izvršenom pretresanju stana ili lica sačinjava se poseban zapisnik, koji se sastoji iz uvodnog, opisnog i završnog dela.

Uvodni deo sadrži sledeće činjenice: naziv organa koji vrši pretresanje i lica i objekta na kojem se vrši; mesto preduzimanja radnje; zakonski osnov pretresanja; konstatacija da je lice pozvano da dobrovoljno izda lice ili predmete koji se traže; podatke o prisutnim licima; svojstvo u kome su prisutni i vreme početka vršenja pretresa.

Opisni deo sadrži spisak svih stvari koje su pronađene, kao i njihov detaljan opis kako bi se kasnije mogle identifikovati pronađene i privremeno oduzete stvari. Mesta na kojima su pronađeni predmeti koji su značajni za krivični postupak treba fotografisati, odnosno snimiti video kamerom. Video snimci i fotografije se prilažu uz zapisnik.

U završni deo zapisnika unosi se vreme završetka pretresanja i potpis: lica nad kojim je, odnosno kod kojeg je izvršeno pretresanje (ili lice koje ga zastupa); dvojice prisutnih svedoka; prisutnog branioca, odnosno advokata; zapisničara i službenog lica koje je vršilo pretresanje.

Po izvršenom pretresanju i sačinjenom zapisniku, licu se izdaje posebna potvrda o privremeno oduzetim predmetima i ispravama u kojoj se mora uneti i tačno naznačiti koji su predmeti i isprave oduzeti, kao i njihov detaljan opis.

Javni tužilac ili ovlašćena službena lica policije mogu izuzetno bez naredbe suda ući u stan i druge prostorije i bez prisustva svedoka preduzeti pretresanje stana ili drugih prostorija ili lica koja se tu zateknu: uz saglasnost držaoca stana i druge prostorije; ako neko zove u pomoć; radi neposrednog hapšenja učinioca krivičnog dela; radi izvršenja odluke suda o pritvaranju ili dovođenju okrivljenog; radi otklanjanja neposredne i ozbiljne opasnosti za ljude ili imovinu (čl. 158 st. 1, ZKP).

Ako nije izvršeno pretresanje nakon ulaska u stan i druge prostorije ne sačinjava se zapisnik, već se sačinjava potvrda koja se izdaje držaocu stana. U potvrdu se mora uneti razlog ulaženja u stan ili druge prostorije i primedbe držaoca stana ili prisutnog lica.

Ukoliko je nakon ulaska u stan ili druge prostorije bez odluke suda i bez prisustva dva svedoka izvršeno pretresanje onda se obavezno sačinjava zapisnik. Pored uobičajene sadržine zapisnika, mora se navesti i razlog ulaska i pretresanja.

Pored pretresa stana, Zakonodavac predviđa i mogućnost pretresanja lica bez sudske odluke koje mogu izvršiti ovlašćena službena lica policije bez naredbe suda za pretresanje i bez prisustva svedoka. Oni mogu preduzeti pretresanje bez naredbe prilikom izvršenja naredbe o dovođenju ili prilikom lišenja slobode, ako postoji sumnja da to lice poseduje oružje ili oruđe za napad, ili ako postoji sumnja da će odbaciti, sakriti ili uništiti predmete koje treba od njega oduzeti jer mogu poslužiti kao dokaz u krivičnom postupku.

Kad javni tužilac ili ovlašćena službena lica policije preduzmu pretresanje stana ili drugih prostorija ili lica bez naredbe o pretresanju dužna su da o tome odmah podnesu izveštaj sudiji za prethodni postupak koji je ovlašćen da oceni da li su bili ispunjeni zakonski uslovi za pretresanje (čl. 160, ZKP). Ako sudija oceni da zakonski uslovi nisu bili stečeni onda je dužan da donese rešenje o izdvajanju zapisnika o pretresanju jer je dokazna radnja preduzeta suprotno zakonu, pa se na tako pribavljenim dokazima ne može zasnivati sudska odluka.

ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Materijalni dokazi, pored personalnih dokaza, u krivičnom postupku predstavljaju srž i osnovu utvrđivanja činjeničnog stanja. Predmeti i tragovi se obezbeđuju različitim radnjama za obezbeđivanje dokaza od nadležnog organa ili stranke u postupku kojoj je to u interesu. Ukoliko sud određeni predmet smatra bitnim za postupak može doneti rešenje o privremenom oduzimanju predmeta i izdati potvrdu o ovoj radnji. Međutim materijalni dokazi mogu biti i predmet različitih radnji dokazivanja, najčešće veštačenja, gde se na osnovu različitih analiza dolazi do određenih saznanja.

“Za savremene političke sisteme je veoma karakteristično da se u njima sve veći značaj daje materijalnim dokazima, a pre svega predmetima i tragovima krivičnog dela, što je s jedne strane posledica nastojanja da se dokazni postupak maksimalno objektivizira, a s druge strane, to se temelji na velikim tehničkim mogućnostima analize materijalnih dokaza u savremenim državama.”(Škulić, 2012: 274)

BIBLIOGRAFIJA

1. Aćimović, Mihajlo. 1988. Psihologija zločina i suđenja (sudska psihologija), Beograd
2. Aleksić, Ž. Škulić, M. 2007. Kriminalistika, peto izmenjeno i dopunjeno izdanje, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Javno preduzeće „Službeni glasnik“, Beograd
3. Bejatović, Stanko. 2014. Krivično procesno pravo, Službeni glasnik, Beograd
4. Đurđić, Vojislav. 2014. Krivično procesno pravo-opšti deo, Centar za publikacije pravnog fakulteta, Niš
5. Hamzabegović, Suad. 2013. Dokazivanje u parnici, Bihać
6. Ilić, Predrag. 2010. Krivični postupak, Beograd, 2010
7. Krivokapić, Vladimir. 1997. Kriminalistika taktika III, Policijska akademija, Beograd
8. Marković, Božidar. 1921. O dokazima u krivičnom postupku, Beograd
9. Poznić, Borivoje. 1998. Građansko procesno pravo, Beograd
10. Ristić, V. Ristić, M. 1995. Praktikum za parnicu, četvrto izmjenjeno i dopunjeno izdanje, Beograd
11. Škulić, Milan. 2012. Krivično procesno pravo, Beograd
12. Triva, S. Belajec, V. Dika, M. 1997. Novo parnično procesno pravo, Zagreb
13. Žarković, Milan. 2012. Kriminalistička taktika, drugo, izmenjeno i dopunjeno izdanje, Kriminalističko policijska akademija, Beograd

RESUME

Material evidence, in addition to personal evidence, in the criminal proceedings is the core and basis of determining the factual situation. Things and traces are provided by various actions to provide evidence from the competent authority or party in a procedure in which it is in the interest. If the court finds a particular case relevant to

the proceedings, it may issue a decision on the temporary confiscation of the things and issue a certificate of this action. However, material evidence can also be the subject of various actions of proofing, most often artificial research, where, based on different analyzes, certain knowledge becomes available.

It is very characteristic of modern political systems that in them the growing importance is given to material evidence, and above all to the objects and traces of the criminal act, which is, on the one hand, the consequence of the attempt to maximize objectivization of the evidence and, on the other hand, it is based on the great technical possibilities of analyzing material evidence in modern countries.